

ΕΓΩ ΚΑΙ Ο ΓΙΑΤΡΟΣ ΜΟΥ

ΤΟΥ ΘΑΝΑΣΗ Θ. ΝΙΑΡΧΟΥ

Αν και η παγκοσμιοποίηση στην πολιτική και οικονομική της διάσταση συζητιέται τις τελευταίες δεκαετίες, η αντίστοιχη ηθική και ποιητική έχει εξαρθεί από πολύ παλιά. Από την εποχή του μυθικού Οδυσσέα. Το ταξίδι του, προκειμένου να μάθει ποιος πραγματικά είναι ο ίδιος, δεν μπορεί παρά να συνιστά ένα δύσκολο και επικίνδυνο εγχείρημα. Όσο κι αν ο σκηνοθέτης Βασίλης Παπαβασιλείου διατείνεται – και πολύ σωστά – πως αν υπήρχε η ΕΜΥ δεν θα είχε γραφεί η «Οδύσσεια», φαίνεται πως το ταξίδι, παρά τις προβλέψεις για τις αντιξοότητες που θα συναντήσει κανείς, παραμένει ευτυχώς μια ακατάβλητη ανάγκη. Με δύο Οδυσσείες – ως έναν βαθμό – θα παρομοιάζαμε τους σημερινούς συνομιλητές, τον καθηγητή Οφθαλμολογίας και πρώην πρότανη του Πανεπιστημίου Κρήτης Γιάννη Παλλήκαρη και τον καθηγητή της Ανθρωπολογίας στο Πανεπιστήμιο Χάρβαρντ Μάικλ Χέρτζφιλντ. Δεν είναι τόσο γιατί ο πρώτος έχει επεκτείνει τη δραστηριότητά του σε ευρωπαϊκές χώρες και στην Αμερική και ο δεύτερος έχει πραγματοποιήσει επιτόπιες έρευνες σε σχέση με την επιστήμη του, την ανθρωπολογία, στην Ελλάδα, την Ιταλία, την Ταϊλάνδη, αλλά και σε άλλες χώρες. Είναι πρωτίστως γιατί ένα πνεύμα ανησυχίας που ανυψώνει τον κόσμο ως συνολικό γεγονός σε μια περίοπτη θέα, διακρίνει τις εκατοντάδες μελέτες και τα βιβλία και των δυο τους. Έτσι ώστε η συνάντησή τους μέσα στον κόσμο να συνιστά κάτι περισσότερο από σύμπτωση. Σαν να έχει περίπου πραγματοποιηθεί με άνωθεν εντολή.

Θανάσης Νιάρχος: Πώς συμβαίνει ένας παγκοσμίου φήμης κοινωνικός ανθρωπολόγος, όπως εσείς, κύριε Χέρτζφιλντ, καθηγητής του Πανεπιστημίου Χάρβαρντ, να βρεθεί στην Κρήτη για να χειρουργηθεί στα μάτια από τον καθηγητή Γιάννη Παλλήκαρη;

Μάικλ Χέρτζφιλντ: Η σχέση μου με την Ελλάδα είναι πολύ παλιά και ιδιαίτερα με την Κρήτη όπου έζησα πέντε συνεχόμενα χρόνια κάνοντας μελέτες, ως κοινωνικός ανθρωπολόγος, για τον τρόπο ζωής και για τα έθιμα των κοινωνιών της ορεινής Κρήτης. Με τον Γιάννη γνωριστήκαμε αρχικά μέσω του Πανεπιστημίου Κρήτης, με την ιδιότητά του ως πρότανη. Στη συνέχεια μέσα από το διατμηματικό μάθημα του «επιστήμονα πολίτη» που είχε οραματιστεί και μου ζήτησε να διδάξω και, τέλος, με τη σύσταση του Πανεπιστημίου των Ορέων. Μέσα από αυτές τις συνεργασίες αναπτύχθηκε μια ζεστή φιλία, φιλία που έγινε πιο βαθιά καθώς μου έδωσε νέα ποιότητα ζωής με την εγχείρηση που μου έκανε.

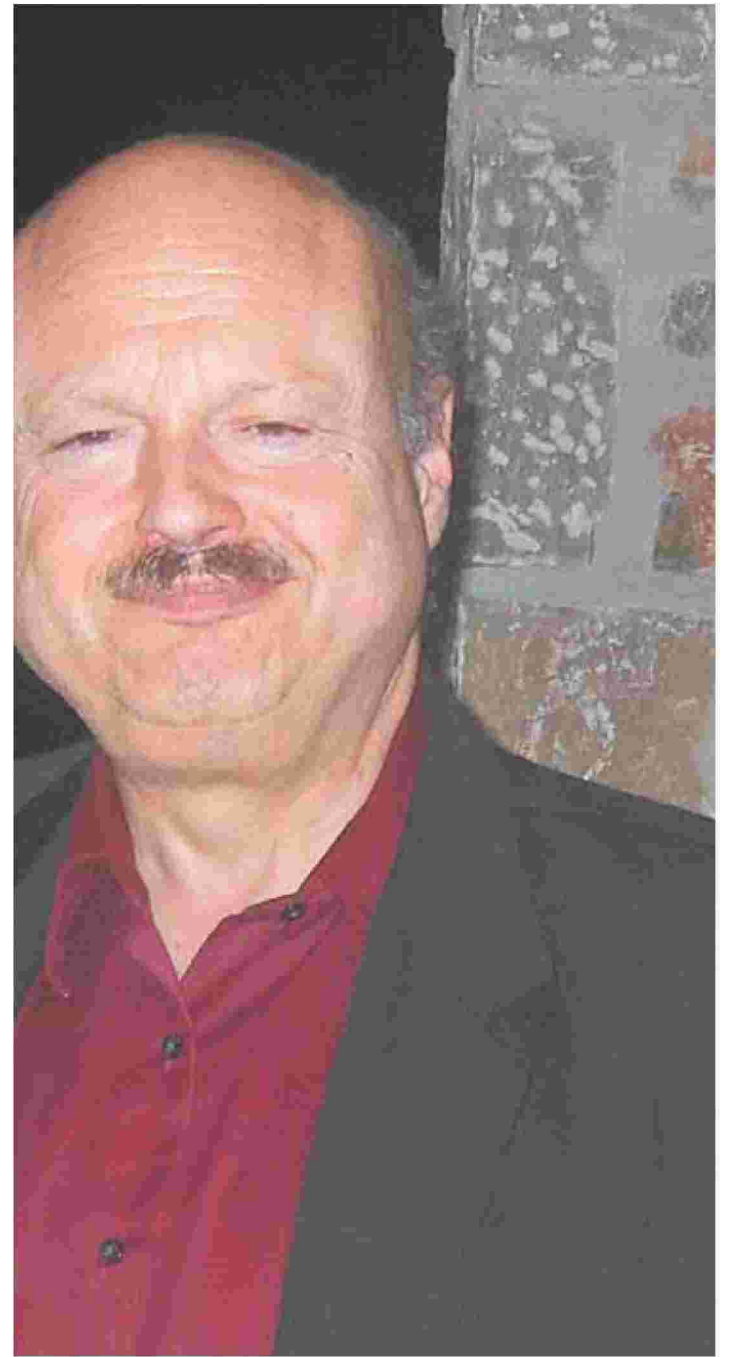
Θ.Ν.: Εσείς, κύριε Παλλήκαρη, πώς ανακαλύψατε τον κ. Χέρτζφιλντ;

Γιάννης Παλλήκαρης: Ο Μιχαλός, όπως τον λένε οι Κρητικοί στα βουνά, είναι ένας παγκοσμίου φήμης επιστήμονας. Ήταν ήδη πολύ γνωστός στο πανεπιστήμιό μας, αφού είχε συνεργαστεί με συναδέλφους από τις κοινωνικές επιστήμες για τις μακροχρόνιες μελέτες του στην Κρήτη. Επιπλέον, ήταν πολύ γνωστός και δημοφιλής στα χωριά του ορεινού Μυλοποτάμου. Η σχέση του με τους ντόπιους ήταν μια σχέση φιλίας, εκτίμησης, αλλά κυρίως βαθιάς εμπιστοσύνης προς το πρόσωπό του, πράγμα εξαιρετικά δύσκολο για «ξένους» σε κλειστές κοινωνίες. Αυτό το πέτυχε όχι μόνο με την ιδιοφυΐα του και τον χαρακτήρα του αλλά και με τη μοναδική του ικανότητα να μιλάει εξαιρετικά την κρητική γλώσσα, γεγονός που καταδεικνύεται από το μοναδικό κείμενο που έγραψε αργότερα σε άψογα κρητικά για την ιδρυτική πράξη του Πανεπιστημίου των Ορέων.

Θ.Ν.: Δεδομένου ότι σας είχαν δει αρκετοί οφθαλμίατροι στην Αμερική, τι είναι εκείνο που σας έκανε, κύριε Χέρτζφιλντ, να εμπιστευτείτε περισσότερο τον Γιάννη Παλλήκαρη;

Μ.Χ.: Οποσδήποτε η φιλία μας έπαιξε βασικό ρόλο. Αλλά ομολογώ ότι έρευνασα τη δραστηριότητά του προτού αποφασίσω να δεχθώ την πρότασή του να με χειρουργήσει. Όταν έμαθα για τη φήμη που έχει σε διεθνές επίπεδο, αποφάσισα να προχωρήσω. Πάντως η στιγμή υπήρξε κατάλληλη για την επέμβαση. Δεν ήθελα να συνεχίσω να ζω με τη φοβερή μυωπία που μου δυσκόλευε ακόμη και το πιο ολιγόωρο διάβασμα. Αφού πείστηκα για τις ικανότητές του, αποφάσισα να εμπιστευθώ τα χέρια του και τη γνώση του. Το αποτέλεσμα θα το χαρακτηρίζα ένα μεγάλο θαύμα, ενώ η χαρά και η ελευθερία που μου πρόσφερε δεν λιγοστεύουν όσο περνάει ο χρόνος. Εχω όμως περιέργεια να μάθω – γιατί καθώς λέει ο κ. Παλλήκαρης είχε μπροστά του έναν λεπτολόγο διανοούμενο, όταν κάνει επέμβαση στα μάτια ενός διανοούμενου – αναλογίζεται καθόλου τις επιπτώσεις που θα προέκυπταν για την ίδια τη διάνοηση σε περίπτωση αποτυχίας του, ή ακόμα πλήρους απόλειας της όρασης του ασθενούς;

Γ.Π.: Η τελική απόφαση για το αν θα κάνω ή όχι την επέμβαση δεν επηρεάζεται ποτέ από το αν κάποιος είναι διανοούμενος ή αναλφάβητος. Δεν διαχωρίζω ποτέ τους ανθρώπους, πολύ δε περισσότερο τους ασθενείς μου. Αντίθετα, ο στόχος, ως προς το τελικό αποτέλεσμα, δηλαδή αν είναι μύωψ ή υπερμέτρωψ, ή αν

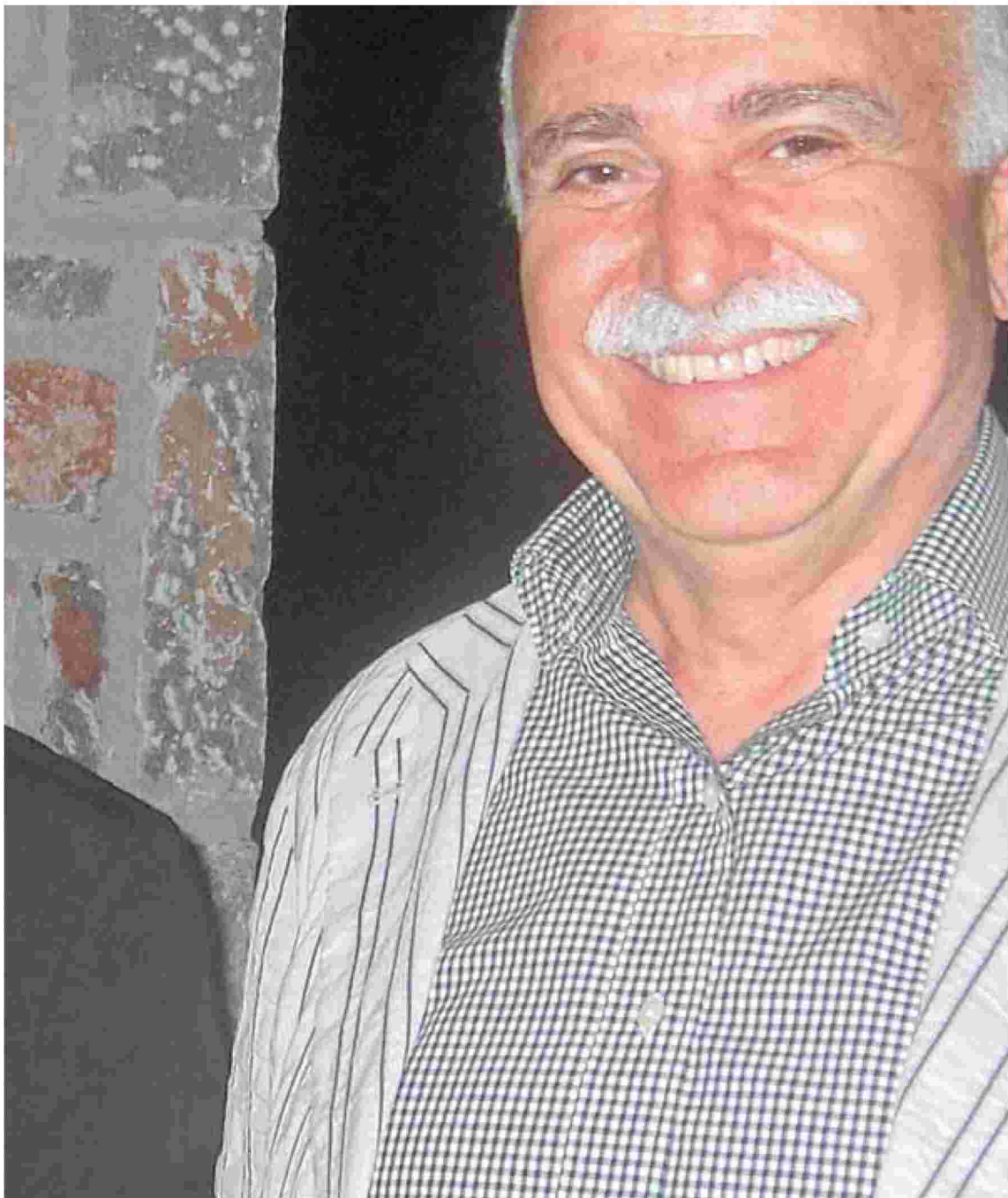
και πότε θα φορέσει γυαλιά, είναι συχνά σχετικός με τις ανάγκες, κυρίως τις επαγγελματικές, ή τον τρόπο ζωής του ασθενούς. Είναι μια διαδικασία πολύ σύνθετη και απαιτούνται ειδικές γνώσεις προκειμένου να προσδιορίσεις το οπτικό αποτέλεσμα που ταίριαζει στον καθένα ή λαμβάνοντας υπόψη τις προσδοκίες που μπορεί να διατηρεί ο καθένας. Γενικά θα έλεγα ότι σε άτομα υψηλών προσδοκιών και απαιτήσεων είμαι πιο συντηρητικός στις αποφάσεις μου. Θεωρώ μάλιστα ότι οι διανοούμενοι μπορούν να ζήσουν περισσότερο με το εσωτερικό τους φως σε σχέση με εκείνους που βλέπουν τον κόσμο μόνο με το φως των ματιών τους. Χωρίς να απομακρυνθώ από το Πανεπιστήμιο της Κρήτης, θα αναφερθώ σε έναν από τους επίτιμους διδάκτορες του, τον Χόρχε Λουίς Μπόρχες, που ήταν τυφλός! Πάντως το θέμα της τυφλότητας πρέπει να το δει κανείς ανάλογα με το περιβάλλον όπου εκδηλώνεται αυτή, με ακραίο παράδειγμα την «τυφλωμένη κοινωνία» όπως την περιγράφει ο Ζοζέ Σαραμάγκου στο βιβλίο του «Περί τυφλότητας».

Θ.Ν.: Φαίνεται ίσως αφελές να σας ρωτήσει κανείς, αλλά ποιο θεωρείτε το σημαντικότερο που σας πρόσφερε η αποκατάσταση της όρασής σας;

Μ.Χ.: Έδωσε μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση στις σωματικές μου κινήσεις. Δεν διστάζω πια να διασχίσω έναν δρόμο με αυτοκίνητα που τρέχουν (αν και πάντα με πολλή προσοχή και μόνο όταν δεν υπάρχει άλλη επιλογή!), δεν πέφτω συνέχεια στις σκάλες (προτού χειρουργηθώ δεν τις έβλεπα καλά και σκόνταφτα δι-αρκώς). Κάτι επίσης πολύ σημαντικό για μένα είναι ότι άρχισα να φτιάχνω εθνογραφικές ταινίες – να κάνω δηλαδή «οπτική ανθρωπολογία» –, μου δημιούργησε δηλαδή την προοπτική μιας σταδιοδρομίας που έχει αναμφισβήτητα πλουτίσει την επιστημονική μου δραστηριότητα. Δεν περιγράφεται όμως εύκολα η πραγματική αξία ενός δώρου όπως είναι η βελτιωμένη όραση. Πρόκειται για μια ιδιαίτερη μορφή χαράς που μπορούν να την καταλάβουν μόνον όσοι έχουν βιώσει τα προβλήματα που δημιουργεί μια αντίστοιχη ασθένεια. Θα ήθελα όμως, κύριε

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΛΛΗΚΑΡΗΣ ΜΑΪΚΛ ΧΕΡΤΖΦΙΛΝΤ

«Μέσα από συνεργασίες με τον Γιάννη αναπτύχθηκε μια ζεστή φιλία, φιλία που έγινε πιο βαθιά καθώς μου έδωσε νέα ποιότητα ζωής με την εγχείρηση που μου έκανε», λέει στα «ΝΕΑ» ο Μάικλ Χέρτζφιλντ καθηγητής Ανθρωπολογίας στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ (αριστερά). «Ο Μιχαλιός, όπως τον λένε οι Κρητικοί στα Βουνά, είναι ένας παγκοσμίου φήμης επιστήμονας. Η σχέση του με τους ντόπιους ήταν μια σχέση φιλίας, εκτίμησης, αλλά κυρίως βαθιάς εμπιστοσύνης προς το πρόσωπό του, πράγμα εξαιρετικά δύσκολο για «ξένους σε κλειστές κοινωνίες», τονίζει ο Γιάννης Παλλήκαρης καθηγητής Οφθαλμολογίας και πρώην πρόεδρος του Πανεπιστημίου Κρήτης

Παλλήκαρη, να μας μιλήσετε για τη μεγάλη προσπάθεια που καταβάλλετε τα τελευταία χρόνια για την εκπαίδευση των τούρκων γιατρών. Τοποθετείτε την προσπάθεια αυτή μέσα σε ένα πλαίσιο για τη βελτίωση των σχέσεων των δύο χωρών, ή σας υποκινεί ένα αίσθημα αφοσίωσης στην παγκοσμιοποίηση της ιατρικής γνώσης;

Γ.Π.: Όπως ξέρετε, η επιστημονική και ιδιαίτερα η ιατρική γνώση δεν είναι κτήμα κανενός, αλλά ένα παγκόσμιο αγαθό που πρέπει να αποδίδεται στον άνθρωπο ανεξάρτητα από εθνικότητα και κοινωνική τάξη. Αυτό που αναφέρατε για την Τουρκία το έκανα και το κάνω συστηματικά για πάρα πολλές χώρες. Αλλά η γειτονική μας Τουρκία ήταν για μένα ένα στοιχείο για τους λόγους ακριβώς που ήδη αναφέρατε. Στην αρχή η αντίδραση των τούρκων οφθαλμιάτρων ήταν επιφυλακτική, θα μπορούσα να πω ακόμα και επιθετική. Όταν όμως συνειδητοποιήσαν ότι η συνεργασία είχε αμιγώς εκπαιδευτικό και επιστημονικό χαρακτήρα – δεδομένου ότι δεν έκανα ποτέ στην Τουρκία οποιαδήποτε ιατρική πράξη – με αγκάλιασαν με πολύ σεβασμό και αγάπη. Αλλά μια και πιάσαμε έστω για λίγο την πολιτική συζήτηση, ας επιστρέψουμε στην Ελλάδα. Εσείς κύριε Χέρτζφιλντ, μέσα από την παγκόσμια ματιά σας, τι θα συμβουλευάτε τους Έλληνες σε σχέση με την κοινωνικοοικονομική κρίση που περνάει η χώρα μας;

Μ.Χ.: Να συνειδητοποιήσουν οι Έλληνες ότι η κρίση έχει φανερώσει ξεκάθαρα την κρυπτοαποικιοκρατική κατάσταση που χαρακτηρίζει την Ελλάδα από τα πρώτα κιόλας χρόνια που έγινε κράτος. Να μη διστάσουν να ψάξουν αλλού, όπως στην Ταϊλάνδη, την Ιαπωνία και το Νεπάλ (καθώς αναγνωρίζω τρομερούς και τρομακτικούς παραλληλισμούς ανάμεσα στις χώρες αυτές και στην Ελλάδα), προκειμένου να συνειδητοποιήσουν τη σημερινή τους κατάσταση. Χωρίς τις ρατσιστικές παρωπίδες που τόσο συχνά και τόσο εύκολα έχουν τυφλώσει ως και πολύ πρόσφατα τις ηγεσίες τους. Να καταλάβουν επίσης ότι η ευθυνοφοβία των μεγάλων δυνάμεων στην αντιμετώπιση της

Ελλάδας δεν δικαιολογεί με κανέναν τρόπο την ευθυνοφοβία των ιδίων των Ελλήνων σχετικά με τη ρίζα του κακού. Δεν χωράει καμιά αμφιβολία ότι εντός της Ελλάδας, μια ελίτ, μια άρχουσα κοινωνικά τάξη δέχθηκε συχνά και με πλήρη επίγνωση του τι κάνει, να λειτουργεί ως αντιπρόσωπος εκείνων των εξωτερικών παραγόντων προκειμένου να διατηρούν τις έσοθεν πελατειακές σχέσεις που αποτελούσαν τη βάση της τοπικής εξουσίας. Εξού και η δικαιολογημένη σημερινή «αγανάκτηση». Αλλά θα ήθελα να μας πει ο κ. Παλλήκαρης που ζει μέσα σε αυτή την κατάσταση τι μεταρρυθμίσεις θα ήθελε να γίνουν στο ελληνικό νοσοκομειακό σύστημα. Είναι εφικτές μέσα στο τρέχον οικονομικό κλίμα;

Γ.Π.: Εκτιμώ ότι μετά το υπερκοστολογημένο σύστημα υγείας με το υπερπολλαπλάσιο κόστος από το κανονικό, οδηγούμαστε σε ένα νέο σύστημα υποτιμημένης κοστολόγησης των υπηρεσιών και αντίστοιχης αύξησης του κόστους της ιδιωτικής υγείας την οποία θα πληρώνει όλο και περισσότερο ο πολίτης. Κατά τη δική μου αντίληψη θα πρέπει το κράτος να σταματήσει να είναι ο «παροχέας» των υπηρεσιών υγείας, γεγονός το οποίο στο παρελθόν αποτελούσε πολιτικό και κομματικό εργαλείο. Και να είναι το κράτος ο αγοραστής των υπηρεσιών από ένα ιδιωτικό σύστημα και εν συνεχεία να το προσφέρει «δωρεάν» στον πολίτη. Ας αφήσουμε όμως τα εθνικά και ας επιστρέψουμε εκεί όπου ξεκινήσαμε στα τοπικά θέματα, δηλαδή στην Κρήτη. Ως πολίτης του κόσμου κύριε Χέρτζφιλντ πώς χαρακτηρίζετε την κοινωνία της Κρήτης σε σχέση με άλλες κοινωνίες του κόσμου;

Μ.Χ.: Το να χαρακτηρίσει κανείς μια ολόκληρη και πολύπλοκη κοινωνία όπως είναι η Κρήτη με ένα ή δύο επίθετα δεν οδηγεί πουθενά. Αλλωστε η δουλειά του κοινωνικού ανθρωπολόγου είναι περισσότερο να αναλύει παρά να αξιολογεί. Δεν θα είχε όμως νόημα να εργάζομαι σε κοινωνίες όπου δεν αισθάνομαι άνετα με τους ανθρώπους, άσχετα αν κάποτε διαφωνώ με τις αξίες τους. Για παράδειγμα, δεν συμμερίζομαι

καθόλου πολλές διαστάσεις της παραδοσιακής στάσης των Κρητών απέναντι στις γυναίκες, αλλά αυτό δεν εμποδίζει να απολαμβάνω τις διηγήσεις τους για τις ζωοκλοπές, το χιούμορ τους, την ευγένειά τους, τη βαθιά φιλία που γνώρισα χάρη σε ανθρώπους που ζουν σε έναν κόσμο τόσο διαφορετικό σε σχέση με τον δικό μου. Και όταν κάποτε κάποιος ανίδεος και άσχετος τους κατηγορούν για παρανομία, προσπαθώ να τους εξηγήσω ότι οι συνήθειες που θεωρούνται παράνομες, δεν θα αλλάξουν αν δεν ικανοποιηθούν δυο βασικές προϋποθέσεις. Η πρώτη είναι να καταλάβουν οι Αρχές ότι πολλές από αυτές τις συνήθειες (ιδιαίτερα η ζωοκλοπή και η βεντέτα) υπήρξαν για αιώνες βασικοί άξονες ενός τρόπου ζωής που επέτρεπε στους ορεισίβιους κτηνοτρόφους να επιβιώνουν μέσα στις χειρότερες οικονομικές και πολιτικές συνθήκες. Η δεύτερη, κατά συνέπεια, είναι να ξεριζωθεί το σύστημα πατρωνίας που ανέκαθεν διατηρούσε τις συνήθειες αυτές διατηρώντας ταυτόχρονα και την ηγεμονική ταξική δομή.

Γ.Π.: Οι Κρήτες διακρίθηκαν ανέκαθεν για την πολεμική τους αρετή, την καλλιτεχνική τους φλέβα και την εφευρετικότητά τους. Στην Κρήτη για πρώτη φορά ο άνθρωπος, όπως λέει ο μύθος, επιχειρήσει να πετάξει στον ουρανό. Στον ουρανό επίσης έχουν στραμμένα τα βλέμματά τους οι άγιες μορφές που ζωγράφησε ο μεγάλος Κρητικός Δομνίκος Θεοτοκόπουλος. Όλο το έργο του Νίκου Καζαντζάκη εξυμνεί την «κρητική ματιά», δηλαδή την ηρωική στάση απέναντι στη ζωή. Μην ξεχνάμε ότι και η Ευρώπη με την «ευρεία ματιά», που σήμερα τείνει να τυφλωθεί (τι ειρωνεία αλήθεια!) ξεκίνησε κάποτε από την Κρήτη. Πέραν όμως των Κρητών οι Έλληνες ήταν από καταβολής κόσμου οι «διαχειριστές του φωτός».

Θ.Ν.: Θα θέλαμε, κύριε Παλλήκαρη, τα τρία τελευταία ερωτήματα, αφού σας ευχαριστήσουμε για την πρωτοβουλία σας να συζητήσετε με έναν τόσο σπουδαίο άγγλο επιστήμονα, να απευθύνονται τιμής ένεκεν σε σας. Με ποιον τρόπο συμπαρίσταθε σε έναν άνθρωπο καταδικασμένο να χάσει την όρασή του;

Γ.Π.: Προσπαθώ να τον οδηγήσω σε έναν τρόπο ζωής και σκέψης ώστε να έχει λιγότερη εξάρτηση από τα οπτικά ερεθίσματα, αναδεικνύοντας τη σημαντικότητα των υπόλοιπων αισθήσεων. Κυρίως όμως να τον βοηθήσω να στραφεί στο εσωτερικό του φως που υπάρχει σε εξαιρετικά αποθέματα σε όλους τους ανθρώπους, αλλά δεν αναδεικνύεται δυστυχώς πάντα στη «βλέπουσα ζωή» μας.

Θ.Ν.: Όπως είναι φυσικό, ποικίλλουν οι αντιδράσεις των ανθρώπων που έχουν προβλήματα με την όρασή τους. Θα είχατε να αναφέρετε ανθρώπους που σας εξέπληξαν με την ψυχραιμία τους, ή σας συγκίνησαν με την οδύνη τους;

Γ.Π.: Με εκπλήτουν πάντα εκείνοι που πιστεύουν στον γιατρό τους και κυρίως στον Θεό. Κατά κάποιον περιέργο τρόπο στους ανθρώπους αυτούς γίνεται ένα μικρό θαύμα και τα αποτελέσματα είναι σχεδόν πάντα καλύτερα σε σχέση με τα αναμενόμενα, ακόμα και σε περιπτώσεις που αντικειμενικά δεν είναι μετρήσιμα. Αντίθετα, συμβαίνει συχνά εξαιρετικά αποτελέσματα να μην ικανοποιούν εκείνους που ενδιαφέρονται μόνο για το «ψεγάδι».

Θ.Ν.: Η λογοτεχνία βρίθει ηρώων που έχουν στερηθεί την όρασή τους. Γιατί συνήθως νιώθουμε να ανοίγεται μια άβυσσος ανάμεσα σε έναν άνθρωπο που βλέπει και σε έναν άνθρωπο που δεν βλέπει.

Γ.Π.: Η λογοτεχνία όπως και η ποίηση δίνουν μια άλλη διάσταση στη ζωή καθώς προσπαθούν να φωτίσουν το κενό του σκότους και της αβύσσου.

Δεν περιγράφεται εύκολα η πραγματική αξία ενός δώρου όπως είναι η βελτιωμένη όραση. Πρόκειται για μια ιδιαίτερη μορφή χαράς που μπορούν να την καταλάβουν μόνον όσοι έχουν βιώσει τα προβλήματα που δημιουργεί μια αντίστοιχη ασθένεια